

ВІСНИК

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 4(9)

ВЕРЕСЕНЬ

2007

ФЕДІР ГАМОР – ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН МІСТА РАХІВ

Я.Думин (справа) вручає Ф.Гамору почесні відзнаки міста

Під час святкування 560-річчя заснування міста Рахів, на багатолюдному мітингу, директору Карпатського біосферного заповідника Федору Гамору, за значний особистий внесок в соціально-культурний розвиток міста, високі морально-ділові якості, урочисто вручено медаль та свідоцтво Почесного громадянина міста Рахів. Вручаючи цю нагороду, міський голова Ярослав Думин, від імені територіальної громади, високо оцінюючи діяльність Федора Дмитровича, побажав йому здоров'я та подальших трудових здобутків для розбудови нашого краю.

А дещо раніше, за вклад в справу охорони природи Карпат та розвиток українсько-румунського транскордонного співробітництва Федір Гамор став почесним громадянином румунського міста Вішеу-де-Сус, яке є побратимом міста Рахова.

МІНПРИРОДИ УКРАЇНИ ІНФОРМУЄ ПРО СВОЮ ДІЯЛЬНІСТЬ

Павло Большаков: “Мінприроди вирішує не лише екологічні проблеми, але й дбає про людей”.

У Карпатському біосферному заповіднику відбулася розширена нарада колективу цієї науково-дослідної установи міжнародного значення, де було заслухано інформацію Міністерства охорони навколишнього природного середовища України. Заступник міністра П.Я. Большаков зробив глибокий аналіз діяльності Мінприроди за рік за всіма напрямками охорони навколишнього середовища, в тому числі з питань заповідної справи.

– Робота Мінприроди у 2007 році проводилася згідно з пріоритетами, стратегічними напрямками і завданнями щодо реалізації державної політики в охороні навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та нормативних документів Міністерства, завдань, визначених Президентом, Верховною Радою України, – сказав він.

Розроблено державну та регіональну екологічну політику цільового планування, підготовлено пропозиції до проекту відповідних Постанов Кабміну України щодо затвердження основних напрямків екологічної політики на

2008р., зокрема розділи «Охорона навколишнього природного середовища та формування безпечної життєдіяльності населення», та «Охорона навколишнього природного середовища» до державної програми економічного і соціального розвитку України на 2008 р., проект національного плану дій з реалізації рішень, прийнятих на Всесвітньому самміті зі сталого розвитку на 2007-2015 рр.

П.Я. Большаков (в центрі) виступає перед колективом заповідника

З метою формування засад національної екологічної політики і зміцнення конституційних, правових, наукових фінансових, освітньо-інформаційних та інших механізмів її реалізації, розроблено і подано на розгляд Кабінету міністрів України проект розпорядження про схвалення

концепції стратегії національної екологічної політики до 2020.

Стосовно взаємодії з міжнародними організаціями та з питань європейської інтеграції. Міністерство сприяло розвитку міжнародного співробітництва в рамках двосторонніх та багатосторонніх угод та конвенцій, стороною яких є Україна, брали участь у міжнародних конференціях, семінарах, нарадах з питань охорони навколишнього середовища, перего-

ворах, забезпечено виконання 52 двосторонніх угод у сфері охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів з 31 країною світу. Зараз виконуються двосторонні угоди з усіма країнами з якими Україна має спільні кордони.

Покладено в основу проект екологічного податку до нового податкового Кодексу України, зокрема, за розміщення відходів передбачається збільшити його в середньому в 3 рази, за викиди в 1,3-2 рази.

Ведеться робота щодо механізму оподаткування за екологічно небезпечну продукцію, яка імпортується чи виробляється в Україні, впровадження механізму індексації нормативів екологічного збору та багато інших.

Продовження на стор. 2

МІНПРИРОДИ УКРАЇНИ ІНФОРМУЄ ПРО СВОЮ ДІЯЛЬНІСТЬ

Продовження, початок на стор. 1

Спільно з Мінборони та МНС здійснювалася підготовка програм, пов'язаних із розбросенням, реформуванням Збройних Сил України, утилізації боєприпасів, ракетного палива. За рахунок державних, обласних та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища заплановано профінансувати роботи у 2007-му році по знешкодженню непридатних пестицидів на суму 221,2 млн. грн., а в 2006 р. – тільки 8,9 млн. грн.

Щодо державного екологічного контролю, то за рахунок Держфонду охорони природного середовища придбано і передано на баланс спеціальних підрозділів 20 одиниць автомобілів на суму близько 1 млн. грн, плавзасобів 30 одиниць, прилади радіаційного та аналітичного контролю 150 одиниць на суму понад 5 млн. 700 тис. грн., тощо.

Наказом Мінприроди затверджено порядок взаємодії органів міністерства та держкомітету лісового господарства.

До Генпрокуратури України направлено матеріали та розрахунки заподіяної шкоди лісовому господарству. На порушників накладено штрафів на суму 3741 тис., з яких вже понад 3 млн. грн. стягнуто. Все це свідчить, що є проблеми у збереженні і невиснажливому використанні біотичних, земельних ресурсів, збереженні біорізноманіття та формування екологічної мережі.

Низка прийнятих і підготовлених документів дасть можливість потужно розгорнути роботу з основних галузей діяльності природоохоронних установ.

Велика робота здійснена щодо встановлення меж земель природно-

заповідного фонду (ПЗФ) в натурі, хоча це питання в дечому ще є конфліктним.

За рахунок іноваційно – інвестиційних програм розвитку подано пропозицію про створення нової бюджетної окремої програми державного фонду охорони навколишнього природного середовища, яка має називатися “Розвиток заповідної справи”. Це має бути одна структура.

Щодо Карпатського біосферного заповідника, – продовжив пан Большаков, – мушу сказати, що колективом, під керівництвом директора Ф.Д. Гамора, зроблено багато. Підготовлено матеріали українсько-словацької номінації “Букові праліси Карпат” і вперше на Українській території КБЗ включено до списку об’єктів Світової природної спадщини. Готуються документи щодо надання всесторонньої допомоги заповіднику як матеріальної, так і технічної для розвитку цієї н науково-дослідної установи, надійної охорони унікальної природи і допомоги гірському населенню, а одним із аспектів – проект газифікації цього самобутнього куточка України.

Про все, що я сказав, – зауважив П.Я. Большаков, – ведеться потужна робота і буде реалізована, щодо збереження природи і будемо виконувати все те, що від нас вимагає держава у т.ч. всіх заходів і програм загальнодержавної програми.

З початку року профінансовано понад 20 бюджетних програм, (553,3 млн.грн), з них 15 програм із загального фонду (204,3 млн. грн.), 4 програми із інших фондів (68,5 млн.) та 1 – із спецфонду (280,5 млн.грн.). Але як виявилось всі кошти, які передбачалися освоїти у 2007 році деякі установи ПЗФ неспроможні і не готові їх освоїти. Прийнято рішення для установ ПЗФ крім 20 млн. загального

фонду виділити з державного фонду охорони навколишнього природного середовища програмою ще 25 млн. грн. 94,8 %, які до цього часу знаходяться на рахунках ПЗФ. Ось тут виникає питання про їх освоєння. Якщо вони не освоюються, то наступного року 20% коштів з бюджету просто будуть виключені. Окремі директори ПЗФ у другому кварталі просто проспали.

Щодо фінансування. За рахунок бюджетної програми заходи зі сприяння і збереження природно-заповідного фонду та утримання установ виділено 38,5 млн. грн, або 67% більше ніж 2006 році, вже 99,4 відсотки профінансовано.

Всі документи, про які я вже говорив, мають забезпечити перехід на іноваційно-інвестиційний шлях розвитку. Мається на увазі те, що дає держава з одного боку і те, що заробляєте, має бути цільово використано.

Сьогодні направленість регіональної політики така, що вся увага прийняття всіх рішень, тим більше стосовно фінансування переміщується на регіони.

Заступник міністра Міністерства охорони навколишнього природного середовища України П.Я. Большаков відповів на запитання працівників заповідника і підкреслив, що потужна робота яка ведеться Міністерством, це – оперативно вирішувати проблеми за всіма напрямками діяльності, зберегти унікальні природні комплекси, надати нормально жити населенню на територіях, які примикають до природно-заповідного фонду України, сприяти збереженню самобутньої культури народних традицій, звичаїв цього чарівного куточка.

Іван Волощук

ЖИТТЯ ЗАПОВІДНИКА У ПОДІЯХ І ФАКТАХ

ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

Завдяки зусиллям наукового колективу в останній час активізувалася співпраця Карпатського біосферного заповідника з природоохоронними та науковими установами багатьох країн. Так, лише протягом цього літа гостями заповідника було чимало закордонних

фахівців, з'явилося багато ідей щодо підготовки різноманітних проектів.

Цьому у значній мірі посприяло внесення українсько-словацької номінації «Букові праліси Карпат» до переліку об’єктів Світової природної спадщини ЮНЕСКО.

Карпатський біосферний заповідник включено до Світової спадщини Юнеско

Відповідно до Конвенції „Про захист Світової культурної та природної спадщини”, на підставі визначених критеріїв та суворої міжнародної наукової експертизи, формується список об’єктів Світової

спадщини, які мають виняткову загальнолюдську цінність. Зараз такого високого міжнародного статусу удостоєні 851 об’єкт з різних частин світу. Серед них 660 є надбанням культури, 166 належать до феноменів природи і 25 представляють змішану природно-культурну унікальність. Софіївський Собор, Києво-Печерська Лавра, історичний центр Львова та фрагменти геодезичної дуги Струве, репрезентують України у Списку

культурної спадщини. Але з 1972 року, відколи започатковано формування Списку світової спадщини, жоден український чи словацький об’єкт не вдалося включити до переліку об’єктів природної спадщини.

І лише після напруженої підготовчої роботи наукових колективів Карпатського біосферного заповідника та Зволєнського технічного університету із Словаччини, 28 червня цього року, Комітет у справах Світової

спадщини ЮНЕСКО – орган ООН у справах науки і освіти, на 31 сесії в місті Крістчборч (Нова Зеландія) одногослосно, без жодних зауважень, прийняв рішення про включення українсько-словацької номінації „Букові праліси Карпат” до Списку об’єктів світової природної спадщини. Це довгоочікувана, справді історична подія для України і Словаччини, міжнародне визнання їх природоохоронної та наукової діяльності. Це також дань народам цього краю, які зуміли за різних складних історичних та соціально-економічних обставин, зберегти у самому Центрі Європи ці унікальні витвори природи.

Важливе значення для цієї перемоги мали активна природоохоронна позиція та фундаментальні дослідження багатьох українських та зарубіжних науковців, в першу чергу професорів Алоїса Златніка (Чехія) та Штефана Корпеля, Івана Волощука та Вільяма Піхлера (Словаччина), Василя Комендара, Степана Стойка та Василя Парпана (Україна), Маріо Броджі та Бригітти Коммармот (Швейцарія) та інших.

Велику роль у цьому процесі відіграли організовані Карпатським біосферним заповідником міжнародні наукові конференції «Природні ліси помірної зони Європи - цінності та використання» (2003 р.) та «Визначення потенційних об’єктів Всесвітньої природної спадщини» (2004 р.), українсько-голландський проект з інвентаризації пралісів Закарпаття (керівник Петер Фейн), підтримка німецьких професорів Петера Шмідта та Гаральда Плахтера.

Виключно важливою у цій справі була думка експерта Міжнародного союзу охорони природи Дева Михалика (США).

На довгому шляху включення букових пралісів Карпат до списку Світової спадщини було чимало труднощів та перепон. Над ними не раз зависала сокира лісорубів, не легкою була справа переконати чиновників у необхідності надання їм цього високого міжнародного статусу. Але чи не найскладнішим виявилось завдання аргументовано довести міжнародним експертам їх світове значення. З цими проблемами українські та словацькі ентузіасти з честю справились. І сьогодні букові праліси Карпат посіли гідне місце у списку Світової природної спадщини

ООН.

Отож, до складу українсько-словацької номінації входить 77971 гектар букових пралісів, з яких 29278 гектарів складають заповідне ядро, а 48692 гектари утворюють буферну зону. Це транснаціональний серійний об’єкт, що складається з десятих окремих ділянок, які розташовані вздовж осі довжиною в 185 км, від Рахівських гір та Чорногірського хребта в Україні на захід по Полонинському хребту до Букових верхів та гір Вігорлат у Словаччині. Майже 70 відсотків номінації належить до Карпатського біосферного заповідника. Частина входить до складу Ужанського національного природного парку, і тільки четверта її доля розташована у межах Східної Словаччини.

З наукової точки зору, ця номінація на світовому рівні, представляє надзвичайну цінність, як взірць

недоторканих комплексів помірних лісів та репрезентує найбільш завершені і повні екологічні моделі, де відображено процеси, що відбуваються в чистих букових лісостанах за різноманітних природнокліматичних умов. Вони представляють безцінний генофонд бука лісового (*Fagus sylvatica*) та ряду інших видів, що приурочені до його ареалу. Номінація „Букові праліси Карпат” є надзвичайно важливим об’єктом для розуміння повної картини історії та еволюції роду бук (*Fagus*), який завдяки своїй поширеності у північній півкулі є глобально важливим. Бук є одним з найбільш важливих складових для біому помірних широколистяних лісів, його праліси колись займали 40 відсотків території Європи, а зараз їх фрагменти представляють приклад реколонізації та розвитку суходільних екосистем і угруповань з часів льодовикового періоду – процесу який триває до сьогоднішніх днів. Окремі компоненти цієї номінації (особливо

Угольсько-Широколужанський, Чорногірський, Свидовецький та Мараморощський масиви Карпатського біосферного заповідника), є достатньо великого розміру для проходження природних процесів, необхідних для довгострокової життєдіяльності ареалів багатьох видів та екосистем. Надзвичайно важливим, відзначено у резолюції Комітету світового спадку, є і те, що отримана на об’єктах номінації наукова інформація, уже зараз може допомогти дослідити потенційний вплив глобальних кліматичних змін, що відбувається на планеті Земля. Тому ЮНЕСКО рекомендує запроваджувати міжнародний менеджмент – план, який передбачає, зокрема, протипожежні заходи та охорону монументальних старих дерев, збереження та менеджмент гірських лук, водних коридорів та прісноводних екосистем, менеджмент туризму, наукові

дослідження та моніторинг.

У цьому контексті, в умовах Закарпаття, для зменшення антропогенного тиску на пралісові екосистеми з боку місцевого населення, надзвичайно важливо подбати про газифікацію населених пунктів у Тячівському та Рахівському районах, створення тут нових робочих місць, в першу чергу за рахунок розвитку інфраструктури для туризму. Для цього рекомендується провести пошук додаткових джерел фінансування, використати можливості Фонду захисту Світової культурної та природної спадщини тощо.

В цілому ж включення букових пралісів Карпат до Світової природної спадщини буде сприяти підвищенню міжнародного іміджу України, може послужити підставою для активізації природоохоронного руху та соціально-економічного розвитку в населених пунктах що межують з пралісами. Але для цього потрібно змінити ставлення українських урядових структур до пропозицій міжнародних організацій. Наш досвід показує, що для чиновників міжнародна природоохоронна думка нажаль часто нічого не означає, бо до прикладу, тривалий час ігноруються рекомендації Ради Європи та МАБ ЮНЕСКО щодо розвитку Карпатського біосферного заповідника, не вирішуються проблеми розширення природно-заповідного фонду тощо. Дуже хотілось би, щоб така участь не спіткала і номінацію „Букові праліси Карпат”, яка отримала найвище світове визнання.

Вивчення досвіду роботи німецького національного парку

У рамках європейської територіальної програми співпраці Євросоюзу (INTERREG), за підтримки уряду німецької землі Тюрінгія, розробляється міжнародний проект „Моніторинг кліматичних змін в Національних парках з буковими лісами та включення цих проблем у навчальні програми”. У зв'язку з цим, адміністрація німецького Національного парку „Гайніх” організувала 15-21 липня у місті Бегрінген робочу зустріч зацікавлених сторін з Німеччини, України, Словаччини та Польщі. У роботі цього форуму взяла участь делегація Карпатського біосферного заповідника та голова міста Рахів Ярослав Думин.

До програми зустрічі входило знайомство з досвідом роботи Національного парку „Гайніх” та органів місцевого самоврядування населених пунктів, що розташовані в зоні його діяльності в галузі досліджень та екологічної освіти, розвитку територіальних громад і значення для цього туристичного потенціалу природоохоронних територій.

Десятирічний досвід умілої співпраці адміністрації цього парку, керівників органів місцевого самоврядування та бізнесових структур дав можливість екосистемі поліпшити стан природних екосистем, створити на його окраїнах потужну інфраструктуру з екоосвіти і туризму. Навколо нього вирости готелі, ресторани та різноманітні атракційні об'єкти, які приносять значні прибутки населенню та місцевим бюджетам. Приклад такої співпраці – екологоосвітня стежка „У кронах дерев”, вартістю 2 млн. євро, проект якої адміністрація розробила у 2005 році. Бюджет сусіднього міста та один з німецьких фондів виділили на

будівництво грандіозної споруди необхідні кошти. А в 2006 році стежкою пройшло понад 250 тисяч екскурсантів, кожен з яких заплатив за це задоволення по 6 євро. Всі чималі кошти пішли і ще багато років будуть надходити до місцевого бюджету. В результаті, отримано величезні екоосвітні та емоційні ефекти, практично, не порушено природи і забезпечено суттєве соціально-економічне зростання

місцевих громад. І таких проектів реалізовано багато. Про все це детально інформували учасників зустрічі директор Національного парку „Гайніх” Вальтер Кемкес, бургомістр Бегрінгена Бергард Бітоф, представники уряду Тюрінгії. На влаштованому в Європейському інформаційному центрі в Ерфурті (столиця Тюрінгії) прийомі детально обговорено можливість реалізації подібних проектів за рахунок коштів Євросоюзу в Україні, Словаччині та Польщі.

У процесі роботи семінару була можливість налагодити двосторонні контакти між керівниками парків, біосферних резерватів та територіальних громад. Так, Рахівський міський голова Я.Думин провів перемовини з бургомістром Бегрінгена, ознайомився з туристичною та соціальною інфраструктурою цього та інших міст. Домовлено про встановлення дружніх стосунків між Раховом та Бегрінгеном, про обмін молодіжними делегаціями, співпрацю у туристичній сфері та роботі з людьми з обмеженими можливостями тощо.

Українська делегація знайомиться з культурними цінностями м. Айзенах

Під час зустрічі обговорено майбутній проект, висловлено ряд конструктивних ідей. Зокрема, автор цих рядків запропонував, у зв'язку із включенням букових пралісів Карпат до переліку об'єктів Світового природного спадку, розробити уніфіковані програми і методики наукових досліджень у пралісах, спорудити в Угольських та Черногірських масивах стаціонарну базу для аналізу карбонатних процесів. Запропоновано також створити у Рахові Міжнародний центр вивчення та пропаганди букових пралісів Карпат, створити на Україні відповідну туристичну інфраструктуру, дати можливість науковцям та працівникам туристичної галузі поглиблювати знання з німецької мови безпосередньо у Німеччині тощо.

У вересні цього року німецькі колеги відвідають адміністрацію Карпатського біосферного заповідника та рахівську мерію. Буде кінцево допрацьовано проект для подачі до Європейської комісії.

Інститут Макса Планка вивчатиме праліси заповідника

В експертній оцінці Міжнародного Союзу охорони природи, присвяченій включенню українсько-словацької номінації «Букові праліси Карпат» до переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, особливо підкреслюється важливість наукових досліджень та моніторингу у первозданих лісах. На думку експертів їх результати мають велику цінність з точки зору оцінки потенційного впливу глобального потепління на зміни клімату. Тому комітет Світової спадщини ЮНЕСКО рекомендує активізувати ці дослідження. У цьому контексті відомий німецький інститут біогеохімії Макса Планка, проявив інтерес до проведення спільних таких досліджень в Карпатському біосферному заповіднику. З цією метою 9 вересня цього року директор цього інституту, професор Ернст-Детлеф Шульц вивчав можливості створення в Угольському та

Черногірському масивах спеціальних стаціонарів для аналізу вуглекислотного обміну в пралісових екосистемах. Крім того, директор Національного парку «Гайніх» Вальтер Кемкес, бургомістр міста Бегрінген Гергард Бішоф, координатор Центральноєвропейського проекту «INTERREG» Міхаель Фігель та інші німецькі фахівці ознайомились з природоохоронною, науковою та екологоосвітньою роботою адміністрації біосферного заповідника, відвідали Музей екології Карпат, взяли участь у святкуванні 560-річчя міста Рахова. Під час засідання круглого столу «Рахів скликає друзів» Рахівський міський голова Ярослав Думин та бургомістр міста Бегрінген Гергард Бішоф урочисто підписали договір про співпрацю.

Гергарду Бішофу та Вальтеру Кемкесу вручено також почесні відзнаки міста Рахів.

Професор Е.Д. Шульц (справа), В. Кемкес (в центрі) та Ф.Гамор

Екологічний семінар у Голландії

Нещодавно директор міжнародних проектів Голландського королівського товариства охорони природи Петер Фейн, у рамках проекту з інвентаризації пралісів Закарпаття, організував у Нідерландах спеціальний навчальний семінар для українських екологів. У його роботі взяла участь група керівників та спеціалістів із Карпатського біосферного заповідника, Синевірського та Ужанського національних природних парків.

Унікальний природоохоронний досвід Нідерландів має важливе міжнародне значення. Тому поширення його в Україні могло б сприяти розв'язанню назрілих тут екологічних проблем. Нідерланди – країна, що розташована у північно-західній Європі, належить до найбільш густозаселених територій. Тут проживає в середньому біля 400 чоловік на одному квадратному кілометрі. Для порівняння – в Закарпатті цей показник становить 100 чоловік, а в Україні – 80. Тому у перший день семінару, на зустрічі з українськими екологами, один з керівників уряду провінції Гельдерланд Гіго Кервер з особливою стурбованістю констатував, що у Нідерландах природа знаходиться під великим антропогенним тиском, який спричинений урбанізацією, інтенсивним рухом транспорту та індустріальним зростанням. На його думку, ці чинники становлять серйозну загрозу для природи і ландшафтів. З метою зменшення цих ризиків в регіоні Фелюве (Центральні Нідерланди) розроблено на період до 2010 року стратегічний план збереження і відновлення цієї привабливої території. Тут наполегливо реалізується багато природоохоронних та туристично-рекреаційних проектів, які дозволяють не лише відновити природу, але й забезпечують за рахунок цього сталий розвиток територіальних громад.

Навіть з шкільних підручників відомо, що у Нідерландах ще у вісімнадцятому столітті ліси були майже повністю вирубані. Тут утворились величезні площі вересових пустощів та рухомих пісковиків, населення страждало від піщаних буревіїв тощо. Але всі, з ким нам доводилось зустрічатися, з гордістю говорили, що завдяки мудрій політиці уряду та самовідданій праці голландців лісистість цієї країни вдалося довести до 9 відсотків, і процес заліснення тут активно продовжується. У цій країні від малого і до старого з величезною любов'ю і справжньою господарською бережливістю ставляться до всього живого. Тут ні в кого навіть у думці не виникає самовільно зрубати дерево, вбити дику тварину, зірвати просто для

свого задоволення рослину чи викинути у річку якийсь непотріб. Більше того, ніде не можна побачити самовільних згарищ чи якихось смітників. Жоден турист не зійде із визначеної стежки. І тому, до прикладу, у відвіданих нами національних парках Гоге Фелюве та Фелювезоом, площею по п'ять тисяч гектарів кожен, які щорічно відвідує біля

трьох мільйонів туристів, природа за межею стежок чи велосипедних доріжок виглядає абсолютно дикою. А громадські неурядові організації «Друзі парку» чисельністю в декілька тисяч чоловік надають безкоштовну допомогу в охороні, вивченні та догляді за парками та резерватами. Таким чином, незважаючи на велике техногенне навантаження, завдяки людській турботі, сьогодні Нідерланди виглядають як справжній рукотворний Едем на Землі. І в цьому велика заслуга Голландського королівського товариства охорони природи (KNNV), яке засновано біологами 106 років тому. Під час зустрічі з нами, виконуючий обов'язки голови цього товариства Вім Хавер детально розповів про форми і методи роботи природолюбів цієї країни, підкресливши, що KNNV – друга за величиною у Нідерландах природоохоронна організація, нараховує у своєму складі понад 800 тисяч членів, кожен з яких присвятив своє життя цій святій справі. Але природоохоронна діяльність у Нідерландах не обмежується лише національними парками, природними резерватами, державними лісовими підприємствами та KNNV. У кожній із 12 провінцій діють потужні регіональні фундації охорони природи, для яких за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів викуповуються значні площі земельних ділянок. На них

Лекційні...

відновлюються природні екосистеми, створюються умови для збереження рідкісних видів рослин і тварин та охороняється ландшафтне різноманіття. На землях таких фундацій відновлюються історичні споруди, створюються спеціальні природоохоронні ферми, вирощується біопродукція, розводяться дикі коні, корови тощо.

Менеджер природоохоронної фундації із Ставердену Вім Герайдтс наглядно продемонстрував такі фермерські господарства, виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції, менеджмент річкових долин тощо. А координатор програми Пітер Сміт ознайомив нас із проектом реконструкції долини Гелдерсе, на яку у найближчі роки передбачається спрямувати 900 мільйонів євро. І важливо, що і тут природоохоронна складова відіграє домінуючу роль.

Велике враження на учасників семінару справило відвідання природного резервату Оствардерс-плазен, який розглядається справжнім Ельдорадо дикої природи для всієї Європи. У польдері площею 5600 гектарів, що відновлений великою дамою від моря, створено унікальні водно-болотні угіддя, які стали справжнім раєм для 250 видів птахів та великих стад оленів, диких коней та скандинавських гірських биків. У цьому рукотворному закутку дикої природи, завдяки винахідливості науковців цього резервату, тисячі користувачів Інтернету з різних країн світу можуть на своїх моніторах спостерігати, наприклад, процес розмноження та вирощування безпосередньо у гнізді пташенят рідкісного орлана білохвостого, поява якого тут є великим досягненням та гордістю природолюбів Нідерландів. Крім того, за допомогою встановлених у візит-центрі телескопів численні його гості мають можливість, не порушуючи спокою живих організмів, вести спостереження за життєдіяльністю водоплаваючих птахів та інших диких тварин тощо.

... та практичні заняття

Продовження на стор. 6

Продовження, початок на стор. 5

В цілому, відвідуючи природоохоронні території та історико-культурні об'єкти, ми побачили у цій країні широкомасштабну, високоефективну роботу з екологічної освіти та виховання. Для цього скрізь споруджено велику кількість різноманітних, барвисто та змістовно оформлених візит-центрів, до роботи в яких активно залучаються волонтери. Не можна було не помітити дуже вдало розроблену та ефективно діючу систему впровадження туризму на вразливих територіях. Повсюдно створена мережа екологічних коридорів, інформаційних центрів, паркінгів тощо. Чимало робиться для того, щоб відвідувачі змогли отримати інформацію про місцевість і природу. Для прискорення економічного розвитку на віздах до привабливих територій та об'єктів облаштовуються зупинки з ресторанами, готелями та магазинами, у яких туристи можуть отримати насолоду від споживання місцевої традиційної продукції.

Під час поїздок ми змогли побачити також великі, індустріальні фермерські господарства, у яких за словами наших гідів утримуються чотири мільйони корів

(тобто по одній на кожного четвертого із 16 мільйонів голландців). До речі, кожна із них важить майже одну тунну і дає в рік по 8 – 10 тисяч літрів молока.

Наші колеги відверто проілюстрували нам і гострі екологічні проблеми, що тут існують. Ми побачили нітратно-гербіцидні ріки, у яких буквально косяками пливе мертва риба, вкрай загазовані, із великим шумовим ефектом автостради, які ніби павутиння обплутали Нідерланди тощо.

В цілому багатогранна програма семінару була насичена багатьма цікавими лекціями та зустрічами з активістами охорони природи. Семінар дав можливість встановити добрі контакти з багатьма цікавими людьми, ознайомити голландських колег з роботою українських природоохоронних установ. За результатами цих зустрічей у наступному році керівники 12

природоохоронних фондаций Нідерландів виявили бажання ознайомитися з роботою Карпатського біосферного заповідника та станом природоохоронної справи в Україні.

Перед учасниками семінару виступають Гіго Керевер (зліва) та Вім Хавер

Добірку матеріалів підготував **Федір Гамор**, директор Карпатського біосферного заповідника, доктор біологічних наук, професор, заслужений природоохоронець України

ХВАЛА І ШАНА ВЕТЕРАНУ

У ці вересневі дні виповнюється 70 років від дня народження ветерана Карпатського біосферного заповідника Дмитра Степановича Саїка.

Народився Дмитро Степанович 8 вересня 1937 року в селянській хліборобській сім'ї в с. Лука, Монастирцького району Тернопільської області.

Свою трудову діяльність розпочав 1955р. секретарем місцевої семерічки. Після проходження дійсної військової служби (1956-1959рр.) навчався на лісогосподарському факультеті Львівського лісотехнічного інституту, який закінчив з відзнакою.

Лісівнича кар'єра Дмитра Степановича розпочалась з посади старшого інженера лісогосподарського

відділу Рахівського лісокомбінату. Пізніше він був призначений начальником цього відділу і тривалий час працював тут аж до переходу на роботу в Карпатський державний заповідник. У неповних 38 років Дмитро Степанович став директором Карпатського державного заповідника. Далеко не кожному інженеру в радянський період, судилось бути директором. Невтомною працею він довів, що і в ті складні часи директорства зумів створити колектив природолюбів, фахівців, науковців, лісівників.

Після складної життєвої ситуації, переходу на нижчу посаду, Дмитро Степанович не опустив рук, а з душею поринув в роботу відділу служби державної охорони. Він, як випробуваний боєць, з успіхом суміщав і поєднував в собі здібності вимогливого охоронця природи і досвідченого лісознавця. Його талант як науковця і практика особливо розкривався на засіданнях НТР і нарадах, де часто виступав і в ролі доповідача і опонента. Приємно згадати, що Дмитро Степанович доклав багато зусиль для створення матеріально-технічної бази нашої заповідної установи. За період його роботи на посаді директора тут появились нові будівлі, транспортні

засоби, впорядкована центральна база, організовано дендропарк тощо.

Йому прийшлося пережити радянську бюрократію, український реалізм і успішно сягнути 70-річного ювілею.

Дмитро Степанович має певний науковий доробок, опублікував більш як 20 наукових статей. Серед них: «К вопросу о росте и строении высокогорных ельников Карпат», «О ведении лесного хозяйства в заповедных лесах Черногоры», «Рациональное использование лесосырьевых ресурсов и повышение продуктивности лесов» та інші. У співавторстві написав монографічну роботу «Приполонинні ліси». З підруки ювіляра багато вийшло і науково-популярних статей в місцевих друкованих виданнях з питань охорони і збереження природи та заповідної справи.

Свою наполегливою працею і сумлінністю він заслужив гідну повагу і авторитет серед працівників Карпатського біосферного заповідника і місцевого населення.

Щиро і сердечно вітаємо Дмитра Степановича з 70-річним ювілеєм. Бажаємо йому довгих, щасливих і творчих років життя.

З повагою колеги по роботі.

Вони у червоній книзі України

ТРИТОН КАРПАТСЬКИЙ

Усі знають тритонів як мешканців водойм. Але прісні водойми – тільки тимчасове їх оселище. У водоймах вони перебувають лише 3-4 місяці (з квітня-травня по липень-серпень).

У липні – на початку серпня тритони залишають водойми і переходять до сухопутного способу життя. В цей період вони живуть як саламандри – в тінистих місцях широколистяних і хвойних лісів, поблизу гірських озер, потічків, серед лісової підстилки. Вдень їх побачити практично неможливо, хіба що після теплої дощу. Тільки вночі вони виповзають зі своїх схованок: з дірок в землі, зі щілин у гнилих пнях, з-під опалого листя, щоб пошукати молюсків, дощових черв'яків, багатоніжок, кліщів, гусениць...

З кінця жовтня до квітня тритони знаходяться в зимовій сплячці під корінням дерев, у купах опалого листя, в норах кротів і мишей, в різних підземних порожнинах.

На початку квітня тритони залишають свої зимові квартири і повзуть до води. Часом їм доводиться долати досить великі відстані, іноді більше кілометра. Тритони повзуть до води, щоб дати життя новому поколінню. Тут у них відбуваються шлюбні ігри, які починаються через кілька днів після переходу у водойму. Але спочатку тритони линяють. Линяла шкірка сходить з тіла

повністю, починаючи з голови. Линяюча особина допомагає собі зняти шкірку з хвоста, хапаючи її ротом. Потім тритон що шкірку з'їдає.

Карпатські тритони зустрічаються як у великих озерах, так і в дрібних тимчасових водоймах, але надають перевагу останнім. Відкладання ікри

кінцівок. Першу добу личинка голодує, затаївшись серед підводних трав. Наступного дня у неї прорізається мініатюрний ротик і личинка починає жадібно хапати дрібні водні організми, що снують навколо неї. Близько трьох місяців личинка живе у воді, росте і поступово перетворюється в тритона, який спочатку має довжину 2-3 см. Однак у високогір'ї личинкам не завжди вдається закінчити свій метаморфоз до настання зими. В такому разі вони залишаються зимувати у водоймі і закінчують перетворення у дорослу особину навесні.

Природних ворогів у тритонів не так багато. На них можуть нападати деякі види риб і птахів. Більш відчутний негативний вплив на тритонів мають вирубка лісу, забруднення та висушування нерестових водойм, обробка лісів отрутохімікатами. Велика кількість тритонів може гинути у високогірних водоймах при різкому весняному похолоданні.

Як ендемік Карпат, який представляє великий природоохоронний та науковий інтерес, карпатський тритон занесений у Червону книгу України і вимагає особливої уваги не тільки природоохоронних органів, але й кожного жителя Карпатського регіону.

Ярослав Довганич,
завідувач зоологічної лабораторії КБЗ

відбувається часто біля берега, де самка прикріплює до підводних рослин по 2-5 ікринок. Всього самка може відкласти 35-80, зрідка до 200 ікринок.

На 10-15-й день (якщо вода занадто холодна – на 30-й) з ікринок виходить хвостата личинка. По боках її голови відстовбурчуються перисті зябра, а нижче під ними – ледь помітні зачатки передніх

ОБЕРЕЖНО, ОТРУЙНІ РОСЛИНИ!

Вовче лико звичайне

Вороняче око чотириристе

Белладонна звичайна

В лісах і на луках Українських Карпат зростає велика кількість різних рослин, на яких дозрівають смачні соковиті ягоди – це малини, ожини, суниці, чорниці та багато інших. Але поруч досить часто трапляються рослини, що містять токсичні речовини, якими людина може отруїтися. Отруйні властивості рослин пов'язані з вмістом в них біологічно активних речовин. Більшість отруйних рослин проявляють свою дію при попаданні всередину організму. Як правило, це види, в яких привабливі соковиті ягоди, якими частіше всього отруюються діти - вовче лико, белладонна, вороняче око, воронець колосистий, конвалія, жимолость звичайна, купина багатоквіткова, паслін чорний та інші.

Є види, які дають токсичні випаровування і вражають слизові оболонки та шкірний покрив – чемериця, борщівник Сосновського, пастернак посівний, молочай. Отруєння може отримати людина навіть при вживанні в їжу меду, зібраного з отруйних рослин – вовче лико, чемериця, белладонна, вороняче око, а також через молоко і м'ясо тварин, які з'їли ядовиті рослини – аконіти, чемерник, жовтець та інші.

До сильно діючих отруйних рослин належать вовче лико, воронець колосистий, жовтець їдкий, аконіти, вороняче око, конвалія, чемериця, белладонна, купина багатоквіткова та інші.

Не можна знищувати отруйні рослини! Серед них є види, які знаходяться на межі зникнення і занесені до Червоної книги України, наприклад белладонна звичайна, деякі занесено до регіонального червоного списку – вороняче око чотириристе, вовче лико, чемерник червонуватий та інші. Велика частина використовуються для виробництва цінних лікувальних препаратів, оскільки отруйні речовини в невеликих кількостях мають лікувальну дію і тільки передозування може викликати отруєння. Для того, щоб випадково не отруїтися, треба запам'ятати головне правило: „Ніколи не збирайте, а тим більше не вживайте в їжу незнайомі рослини”.

Паслін солодко-гіркий

Воронець колосистий

Борщівник Сосновського

Микола Волощук,
молодший науковий співробітник КБЗ

ЗАПРОШУЄМО

НОВА ЕКСПОЗИЦІЯ МУЗЕЮ ЕКОЛОГІЇ ГІР

Київські художники Кікіньов В., Гурська Л. та Кас'яненко К. більш ніж 10 років докладали зусиль до створення унікального Музею екології гір. Створюючи музейну експозицію, ці художники прагнули зберегти чарівність, індивідуальність Карпатського краю, його містичної природи, стилістики і прийомів народної творчості, тому більша частина експозиції декорувалися «живими» матеріалами: тонованими дерев'яними брусами, смерковими дошками, які імітували елементи народного дерев'яного житла.

Вдалим доповненням до розповіді про побут гуцулів є одна із останніх діорам «інтер'єр гуцульської хати».

Типова гуцульська хата, трикамерна (кімната - сіни - комора), первісно була курною, зараз напівкурна. Зруб хати зведено з колотих надвое ясинових колод - протес, що мають в діаметрі 50-60 см і з'єднуються на кутах у «сліпий замок». Долівка глинобитна. Дах високий, чотирискхилий, із зрізаними

фронтами, покритий дошками-дранками. В інтер'єрі виділяється глинобитна піч, також цікавий стіл з видовбаними у стільниці мисками - «довбанками».

Традиційним було також розміщення ліжка з жердкою та коліскою над ним біля печі вздовж тильної стіни хати, мисника в кутку між сінешною та чільною стінами, а лави - попід вікнами. Разом з тим інтер'єр гуцульського житла вражав неповторністю та мистецькою вишуканістю декоративно-художніх засобів оформлення, багатством кольорових поєднань. Кожен із його елементів - піч, сволок, жердка, мисник,

костюм, ужиткова тканина, побутове начиння - свідчив про виняткову працездатність гуцулів, їхню любов до орнаментативності. Заможні господарі викладали печі купованими мальованими кахлями. Сюжетно-орнаментальна розробка кожної кахлі представляє художньо виражені

фрагменти традиційно-побутового життя гуцулів: сімейні та календарні свята, мистецькі уподобання, види художніх промислів, культові споруди, оберегові та символічні зображення тощо. Усі глиняні вироби XIX ст., які використовували гуцули, походять із трьох підгірських містечок: Косова, Кутів, Пістиня. Ця галузь не розвинулася в гірських селах з економічної підстави: важко виробляти, транспортувати і продавати у малонаселених місцинах.

У хатах селян висіли на стіні не «ікони», а «образи». Основою іконопису є не дошка чи полотно, а скло, його лівий, зворотний

бік. Вони займали місце у «головному куті» хати — над столом «образник». Кріпилися під легким нахилом до стіни, впритул один до одного. За образами ховали основні документи та цілюще зілля. Богородицю Годувальницю часом зображали «зукраїнізованою»: у вишиванці, перемітці, з коралями і хрестиком на шії. Образ пророка Іллі, що їде колісницею на небесах, — улюблений у Карпатах. Його популярність можна пояснити тим, що на цих теренах улітку під час жнив та косовиці бувають сильні бурі з дощами, блискавки з громами. Щоб відвернути велику шкоду господарству, селяни суворо дотримувалися так званих «громових» свят: Прокопа (21 липня), Гаврила (25 липня), Іллі (2 серпня), Палія (9 серпня) та ін.

З давніх часів гуцули та їхні сусіди використовували домашні дерев'яні свічники-трійці в християнському обряді під час Йорданських свят або по смерті когось із членів родини.

Миски, як і решта глиняного посуду, що його вживали на Гуцульщині й Покутті щоденно та для прикраси, найчастіше походять з Косова, Кутів або Пістиня.

Багатогранність і різноманітність традиційної гуцульської культури дивує світ своєю самобутністю. Особливості мови, культури, одягу, інтер'єру хати, завжди приваблювали і захоплювали гостей цього краю. Про це все можна дізнатися у Музеї екології Карпат.

Ігор Кальба
завідувач музеєм

ЦЕНТР МОНІТОРИНГУ ДОВКІЛЛЯ БУДЕ СТВОРЕНО НА ЗАКАРПАТТІ

В області планують створити регіональний інформаційно-аналітичний центр системи моніторингу довкілля, удосконалити мережі спостережень за станом навколишнього природного середовища, а також створити механізм комплексної оцінки, прогнозування та управління станом довкілля. Такі завдання було задекларовано 13 липня в Ужгороді під час 1-го засідання міжвідомчої комісії з питань моніторингу довкілля в області. Організацію діючої системи спостережень за станом довкілля покладено на Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Закарпатській області.

На засіданні було обговорено поетапні кроки впровадження системи моніторингу, а також визначено першочергові завдання на 2007 рік. У західній частині взяли участь представники владних структур краю, громадськості та наукових кіл.

«ЗАЧАРОВАНИЙ КРАЙ» БУДЕ ТРЕТІМ НАЦІОНАЛЬНИМ ПРИРОДНИМ ПАРКОМ КРАЮ

Держуправління охорони навко-лишнього природного середовища в закарпатській області надіслало до Мінприроди матеріали щодо створення Національного парку «Зачарований край». До парку планують віднести 6101 га території Вулканічних Карпат, що на Іршавщині. Дотепер ця місцевість була регіональним ландшафтним парком, проте за останні роки тут порушилася екологічна рівновага через надмірне вирубування лісів. Із пралісів, які займали територію 6000 га, тут залишилось близько 20 га. Регіон багатий на «червонокнижні» види флори та фауни. Тому зміна статусу на «Національний природний парк» дозволить зберегти екоресурси території. Із господарського використання вилучать ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами та об'єктами. Наразі очікують погодження Мінприроди та указу Президента.

Прес-служба Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Закарпатській області.

Адреса редакції:

вул. Красне Плесо, 77, а/с 8, м. Рахів,
90600 Закарпатська обл.
Контактні тел: (03132) 2-21-93, 2-29-14.
Ел. пошта: cbr@rakhiv.ukrtel.net
http://cbr.nature.org.ua

Засновник і видавець: Карпатський біосферний заповідник.

Свідоцтво про державну реєстрацію
Зт № 401 від 25. 01. 2006 року.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Федір Гамор (шеф-редактор),
Іван Волошук (редактор),
Василь Покин'єрета,
Дмитро Саїк, Юрій Беркела,
Дмитро Сухарюк,
Ярослав Довганіч,
Йосип Бундзяк,
Олег Борик (компю'терний дизайн та верстка).

Відповідальність за достовірність фактів несе автор.

Газета віддрукована у Хустській районній друкарні.

Замовлення №

Тираж 1000 примірників.